

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ: РОЛЬ РОДИНИ ТА ОСВІТИ

МУДРИК Аліна, здобувач вищої освіти

Спеціальність 053 Психологія

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: проаналізовано психологічні умови формування толерантності в дитячому та підлітковому віці. Особливу увагу приділено ролі родини як першого соціального інституту соціалізації дитини, а також важливості освітнього середовища у вихованні поваги до різноманіття, розглянуто механізми формування толерантної поведінки через педагогічний вплив, спілкування та емоційне навчання.

Ключові слова: толерантність, родина, підліток, діти, освіта, виховання, соціалізація, повага, емпатія, педагогіка.

Толерантність розглядається як фундаментальна соціально-психологічна якість, що визначає здатність особистості приймати відмінності інших людей, взаємодіяти в дусі поваги, розуміння та співробітництва. Особливо важливим є формування толерантності в дитячому та підлітковому віці, коли відбувається активне становлення моральної самосвідомості, засвоєння норм і цінностей соціального середовища. Формування толерантності на цьому етапі є важливим чинником попередження агресії, конфліктності, дискримінації та булінгу в дитячих і підліткових колективах [1].

Родина є першою соціальною інституцією, яка впливає на формування світогляду дитини, її моральних і емоційних орієнтацій. Саме в родинному середовищі закладаються базові уявлення про прийнятне та неприйнятне у поведінці, формується здатність до співпереживання, вміння висловлювати почуття та поважати інших. За демократичного стилю виховання в дітей розвиваються навички відкритої комунікації, уміння домовлятися, враховувати інтереси інших. Авторитарне або байдуже-зневажливе ставлення у сім'ї, навпаки, може формувати нетерпимість, низьку емпатію, схильність до конфліктної поведінки.

Позитивний родинний мікроклімат, емоційна підтримка, послідовність у вихованні сприяють формуванню у дитини відчуття безпеки, довіри до світу, відкритості до соціальної взаємодії. Водночас суперечливість вимог, агресія,

відсутність батьківської участі - є чинниками формування ворожості та страху перед «іншим», що надалі знижує здатність особистості до толерантної поведінки. Важливим є й те, що діти наслідують поведінкові моделі дорослих, тому приклад батьків у повазі до різних людей, культур, поглядів є основою формування толерантних установок [2].

Освітнє середовище є другим ключовим чинником соціалізації, де толерантність може активно розвиватися або, навпаки, пригнічуватися. У закладах освіти дитина стикається з новими людьми, вчиться вирішувати конфлікти, співпрацювати в колективі, відстоювати свою думку. У цьому контексті велику роль відіграють педагогічні стратегії, які або сприяють розвитку поваги до різноманіття, або фіксують стереотипи та упередження. Ефективне формування толерантності можливе за умови системного педагогічного впливу: використання інтерактивних методів (групова робота, обговорення, рольові ігри), організація заходів з міжкультурного обміну, реалізація інклюзивної освіти. Важливо інтегрувати теми прав людини, недискримінації, гендерної рівності в навчальні програми [3].

Особливо результативними є заходи, що поєднують навчання й емоційний досвід - перегляд і обговорення художніх творів, створення проєктів, волонтерська діяльність. Підлітковий вік є критичним для формування світоглядних позицій. Це період, коли виникає потреба у самоствердженні, відбувається пошук ідентичності, зростає вплив групи однолітків. Саме в цьому віці можливе як глибоке засвоєння ідеї поваги до інших, так і підвищена чутливість до стереотипів, радикальних ідеологій, ксенофобських установок. Тому важливо забезпечити підліткам доступ до якісного спілкування, психоемоційної підтримки, можливості обговорювати важливі соціальні теми. Дослідження показують, що психологічні тренінги, спрямовані на розвиток емоційного інтелекту, емпатії та навичок безконфліктної взаємодії, значно знижують рівень агресії в шкільному середовищі.

Успішною практикою є запровадження медіації, створення шкільних служб порозуміння, профілактика булінгу та соціального виключення. Такі

ініціативи дозволяють створити в навчальних закладах атмосферу довіри, прийняття, підтримки. Таким чином, формування толерантності є складним багатофакторним процесом, який передбачає активну взаємодію сім'ї, школи, громади та засобів масової комунікації. Це не лише педагогічне чи психологічне завдання - це соціальна місія, що потребує постійного супроводу, рефлексії та вдосконалення. Виховання толерантної особистості - це основа для формування відкритого, безпечного, демократичного суспільства.

Література

1. Декларація принципів толерантності : Декларація Організація об'єднаних націй з питань освіти, науки та культури від 16.11.1995. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503#Text

2. Тарасенко І. І. Психологія розвитку особистості дитини. Київ : : Педагогічна думка, 2019. 268 с.

3. Сущенко О.М. Використання технологій критичного мислення в навчанні толерантності учнів. *Психолого-педагогічні науки*. 2021. № 4 (38). С. 89-93.

***Abstract:** the psychological conditions for the formation of tolerance in childhood and adolescence are analyzed. Particular attention is paid to the role of the family as the first social institution of the child's socialization, as well as the importance of the educational environment in fostering respect for diversity, and the mechanisms for the formation of tolerant behavior through pedagogical influence, communication, and emotional learning are considered.*

***Keywords:** tolerance, family, adolescent, children, education, upbringing, socialization, respect, empathy, pedagogy.*

***Науковий керівник – МІРОШКІНА Наталія,
кандидат філософських наук, старший викладач
кафедри українознавства та суспільних наук
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв***